

Романченко А. П.,
д. філол. н., професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна)
apromanchenko@ukr.net

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПСЕВДОНІМНОЇ ПАЛІТРИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Анотація. Відповідно до низки законів про освіту та офіційних документів закладу вищої освіти здобувачі мають змогу сформувати індивідуальну освітню траєкторію. Одна з дисциплін вільного вибору для здобувачів філологічного факультету стосується вивчення національної псевдонімії в номінативному, лінгвокультурному й прагматичному аспектах.

Ключові слова: псевдонім, нікнейм, віртуальний простір, мотивація, проєкт.

Abstract. In accordance with a number of education laws and official documents of the higher education institutions, students have the opportunity to form an individual educational trajectory. One of the elective disciplines for students of the Faculty of Philology focuses on the study of national pseudonymy in nominative, linguocultural and pragmatic aspects.

Key words: pseudonym, nickname, virtual space, motivation, project.

Антропоніми – один із дев'яти розрядів власних назв, які вивчають у розділі мовознавства, що номінують ономастикою. Як складник онімної системи антропоніми об'єднують такі власні особові назви, як особове ім'я, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім.

Деякі теми з ономастики охоплює курс сучасної української мови, котрий здобувачі освіти (спеціалізація 035.01 Українська мова та література) опрацьовують на другому курсі. Відповідно до робочої програми зі вказаного обов'язкового компонента бакалаври опановують основні поняття ономастики, методи дослідження онімів, класифікацію пропріальної лексики, розвиток і становлення ономастики й загальні особливості різних розрядів ономастики. Утім, кількох тем, виділених на вивчення ономастики як розділу лексикології, замало, щоб осмислити специфіку навіть одного онімного розряду.

Ураховуючи численність різних груп індивідуальних предметів об'єктивної дійсності та їхніх номінацій, ономастику трактують як цілий комплекс ономастичних дисциплін: антропонімія, ойконімія, зоонімія, топонімія, космонімія, гідронімія, міфонімія, теонімія тощо [3, с. 62].

Антропонімія як підгалузь ономастики варта окремої уваги філологів з огляду на її вагомість у житті людини й суспільства в цілому [1, с. 22].

Як уже зазначено вище, елементом антропонімії є одиниця мови, яку кваліфікують як псевдонім. Останнім часом мовознавці активно студіюють псевдонімію, адже в інформаційному просторі спостерігається інтенсифікація процесів псевдонімізації у світовій та українській культурно-мистецькій, військовій, мережевій сферах тощо. Ці процеси пов'язані з мовними та позамовними чинниками, зокрема з прагматикою псевдоніма (привернення уваги, естетичність, індивідуалізованість, потреба маскуванню), його економним мовним ресурсом, а також «проривом українського мистецтва на світову культурну арену, загальними тенденціями універсалізації антропонімів в умовах глобалізованого суспільства. Посилює ці процеси лінгвокреативізація ... особистості, вихід за межі традицій і канонів, свобода вибору» [4, с. 4-5].

З огляду на безпосередній зв'язок псевдонімії з мовознавчими студіями, необхідністю осмислення розглядуваного феномена, поширеністю псевдонімів у різних сферах життєдіяльності, їхнім розмаїттям, потребою комплексного потрактування цих компонентів антропонімії здобувачам 3 курсу філологічного факультету запропоновано до вивчення вибірково дисципліну під назвою «Лінгвокультурна специфіка національної псевдонімної палітри».

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає вивчення семи тем у межах двох змістових модулів, один з яких – «Типи і способи номінації псевдонімікону» – охоплює чотири теми (Теоретико-методологічні засади вивчення неофіційного антропонімікону; Мотивувальна, семантична й дериваційна специфіка давніх та сучасних міліті-псевдонімів; Псевдоніми культурно-мистецької сфери за типами й способами номінації; Псевдоніми у віртуальному просторі: мотивація й творення), а другий – «Лінгвокультурні й прагматичні параметри національного й світового псевдонімікону» – складається з трьох тем (Актуалізація прецедентних феноменів у псевдонімії; Національні псевдоніми як культурні концепти; Національний псевдонімікон у прагматичному вимірі).

На аналізовану дисципліну відведено 3 кредити (90 годин, із них 20 лекційних годин, 16 годин – практичні заняття, 54 години – самостійна робота). Мета викладання навчальної дисципліни «Лінгвокультурна специфіка національної псевдонімної палітри» – висвітлити номінативні, лінгвокультурні й прагматичні особливості національної псевдонімії у світовому контексті, заналізувати продуктивні типи й способи номінації національного псевдонімікону, схарактеризувати лінгвокультурний та прагматичний аспекти псевдонімів. Основними завданнями вибіркового курсу є такі: окреслити теоретико-методологічні засади вивчення псевдонімів; з'ясувати місце і роль

псевдонімів у структурі ономастики; пояснити сутність формально-фонетичного, семантичного, семантико-синтаксичного типу номінації особи; заналізувати причини появи колективних псевдонімів; ознайомити з особливостями виникнення національних прецедентних псевдонімів; опрацювати проблему формування псевдонімів-концептів; систематизувати мотивувальні чинники появи псевдонімів [2].

Вибірковий компонент апробовано в першому семестрі 2024/2025 навчального року. Практичні заняття відбувалися в різних формах. Зупинимося на одному з практичних занять, що було присвячено опрацюванню псевдонімів у віртуальному просторі.

Здобувачам завчасно було запропоновано об'єднатися в кілька груп та репрезентувати спільний проєкт за одним із таких питань: 1) Нікнейміка як нова галузь сучасної антропоніміки; 2) Мережеве ім'я: сутність і різновиди; 3) Нікнеймінг у межах віртуального простору сучасності; 4) Семантика й прецедентність нікнеймів; 5) Граматичні аспекти нікнеймів. Їхня стилістична характеристика. У результаті було створено п'ять мінігруп по 2-3 особи. Самоорганізовані групи самостійно обрали тему проєкту й реалізували його на власний розсуд. Кілька мінігруп у проєкті-презентації поєднали теорію й практику, зокрема звернувши увагу на причини появи нікнеймів, їхню мотивацію, семантичні типи віртуальних псевдонімів. Інша група зосередилася лише на суто практичному матеріалі, репрезентувавши його у вигляді ілюстрацій, за якими потрібно було відгадати нікнейми. Дехто підготував вікторину у формі тестів. Підготовлена гра, яка відбувалася в кінці заняття, завершилася нагородженням переможців. На реалізацію проєкту було відведено два заняття.

Отже, здобувачі змогли не лише повторити теоретичні питання курсу, а й повправлятися практично, зрозуміти причини появи, мотивацію й можливості мережових імен у військовій справі, культурно-мистецькій сфері та віртуальному просторі. Завдяки цьому проєкту було досягнуто низку програмних результатів навчання, зокрема вміння аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію й характеризувати мовні явища та процеси, що їх зумовлюють; вміння збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови та мовлення й використовувати їх для розв'язання складних завдань і проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпенко О. Ю Когнітивна ономастика : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2010. 158 с.

2. Робоча програма навчальної дисципліни «Лінгвокультурна специфіка національної псевдонімної палітри» / розробник: Романченко А. П. Одеса : ОНУ, 2024. 16 с.
3. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., доп. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 272 с.
4. Соприкіна В. Український псевдонімікон культурно-мистецької сфери початку ХХІ ст.: номінативний та лінгвокультурологічний виміри : дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. Харків, 2021. 276 с.